

розділів; удатися до послуг фахівців, залишивши для своїх підлеглих лише критично важливі бізнес-процеси банку і контроль за діями аутсорсингового партнера.

Переваги першого варіанту: рівень надання послуг і управління ризиками забезпечує ІТ-відділ банку, що полегшує контроль. Переваги другого варіанту: ІТ-служба банку одержує можливість сконцентруватися на власних задачах стратегічного розвитку і планування розвитку ІТ-систем, не розсіюючи власну увагу на дургорядні, з погляду банківського бізнесу, питання.

Найважливішим завданням, яке варто вирішити, перш ніж приймати рішення про використання або невикористання аутсорсингових послуг, є чіткий поділ обов'язків залучених консультантів і штатних співробітників банку. Якщо функції зовнішньої компанії не можуть бути визначені чітко і однозначно, варто відмовитися від аутсорсингу в цьому напрямку. У протилежному разі, існує значний ризик виникнення конфліктів при перетинанні повноважень і обов'язків внутрішніх і зовнішніх фахівців, і, одночасно деякі сервіси можуть узагалі залишитися "без догляду".

Важливим критерієм прийняття рішення щодо передачі певних бізнес-процесів аутсорсинговій компанії є можливість точного розрахунку ефективності цієї передачі. Для цього необхідно оцінити поточну ситуацію, розрахувати цільові плановані результати і після закінчення контрольного проміжку часу порівняти їх з отриманими. Саме на основі поточних розрахунків і цільових планованих результатів формується так званий рівень сервісу SLA (Service Level Agreement), у якому визначається рівень бажаного ІТ-сервісу. Крім того, рівень сервісу SLA повинен передбачати порядок дій у ситуаціях, які попередньо не обговорені, тобто у результаті дії непередбачених ризиків.

Перехід на ІТ-аутсорсинг надає банкам можливість цілком сконцентруватися на професійних питаннях банківського бізнесу, а їх ІТ-службам – на розробці інформаційної стратегії.

ІТ-аутсорсинг дозволяє розподілити існуючі вертикальні бізнес-процеси на інтегровані модульні фронт- і бек-офісні процеси, що забезпечує консолідацію зусиль і можливість співробітництва із зовнішніми постачальниками необхідних сервісів. В даному випадку банк здійснює тільки безпосередню реалізацію, а всі інші бізнес-процеси реалізуються виробником фінансових продуктів чи послуг. Такий підхід надає банку можливість оперативно формувати максимально конкурентоспроможний продуктивний портфель (можливість оперативно доповнювати продуктивний портфель необхідними елементами або вилучати їх), одержувати стабільний безризиковий комісійний дохід від продажу невласних, але найкращих на ринку продуктів і послуг. Крім того, створюються умови для нових, унікальних пропозицій – мікшированих продуктів, які є сполученням власних продуктів і найкращих продуктивних пропозицій зовнішніх постачальників.

1. Лютий І.О. Банківський маркетинг: [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / І.О. Лютий, О.О. Солодка. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 776с. 2. Овсий В. ІТ для іпотечного кредитування: потреби банків рішення ЦФТ / В. Овсий // Банковские технологии. -2007. -№12. – С.42-46. 3. Секирин А. Хранилища данных / А. Секирин, Н. Катилова // Банковские технологии. -2007. -№12. – С.60-66. 4. Смородинов О. О дистанционном оказании банковских услуг, аутсорсинге и терминалах / О. Смородинов // Банковские технологии. 2007. №11. С.16-22. 5. Солодка О.О. Складові фінансового механізму банківської діяльності / О.О. Солодка // Схід-East. – 2006. – №1-2. С.23-25. 6. Солодка О.О. Основні аспекти розробки комунікаційної стратегії комерційного банку / О.О. Солодка // Nowoczesnych naukowych osiągnięć – 2008, Materiały IV międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Tłum 1, Ekonomiczne nauki: Przemysł, Nauka i studia, 2008. S.28-31. 7. Солодка О.О. Стратегічні акценти маркетингової діяльності комерційного банку / О.О. Солодка // Генезис інституційної системи транзитивних економік: Матеріали XXVIII міжнародної науково-практичної конференції – Чернівці: Рута, 2008. – С.174-175. 8. Солодка О.О. Елементи технології маркетингового планування комерційного банку / О.О. Солодка // Efektivní nástroje moderních věd – 2008, Materiály IV mezinárodní vědecko-praktická conference, Díl 1, Ekonomické vědy: Praha, Publishing House "Education and Science" s.r.o., 2008. – S.8-10. 9. Солодка О.О. Технології реалізації клієнторієнтованої стратегії комерційних банків / О.О. Солодка // Матеріали за V міжнародна практична конференція, "Динаміката на съвременната наука – 2009". Том 1. Икономики. София. "Бял ГРАД-БГ" ООД. 2009. – С.3-6.

Надійшло до редколегії 18.09.2009

Л. Лазебник, канд. екон. наук, доц.

ІНТЕГРАЦІЯ І ГАРМОНІЗАЦІЯ РЕГУЛЮЮЧИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

В статті окреслені можливості використання інструментарію гармонізації регулюючих функцій держави у фінансовій сфері в процесі євроінтеграційного руху України для модернізації на цій основі системи соціально-економічних відносин в країні.

In article possibilities of use of toolkit of harmonisation of regulating functions of the state in financial sphere in the course of eurointegration development of Ukraine for modernisation on this basis of social and economic relations in the country are outlined.

Актуальність теми обумовлюється проголошеною стратегією спрямованістю України на її інтеграцію із європейською економічною спільнотою, що потребує як комплексної оцінки можливостей даної інтеграції (включаючи інституціональний чинник), так і трансформації економічної політики країни в політику модернізації.

Відзначимо, що українська економічна наука неодноразово зверталася до огляду перспектив запозичення європейського досвіду з метою внесення змін до вітчизняної фінансової системи. Вартими уваги, зокрема, є пропозиції В.Л. Андрущенка, В.Г. Бодрова, З.С. Варналія, В.В. Зимовця, С.В. Онишко, А.М. Соколовської. Проте до цього часу, незважаючи на очевидну значимість вибору адекватної державної позиції та формування програми дій для активного включення України у євроінтеграційні процеси, ґрунтовні дослідження можливостей використання інструментарію гармонізації регулюючих функцій держави у фінансовій сфері для трансформу-

вання на цій основі системи соціально-економічних відносин практично не ведуться.

Аналіз літератури з проблематики економічної модернізації вказує на суттєві прорахунки, пов'язані із недостатнім усвідомленням значення і ролі інтеграційних процесів, пов'язаних із міждержавною конверсією систем фінансового регулювання. В потенціалі можливостей істотні зрушення в напрямку підвищення усіх форм світогосподарських зв'язків з країнами розвинутого інтеграційного об'єднання спроможні досягти рівноправності у розподілі прибутків та підвищенні економічного рівня розвитку обох суб'єктів.

Зрозуміло, що розробка надійних наукових підходів вимагає всебічного урахування, по-перше, світового досвіду гармонізації регулюючих функцій у фінансовій сфері; по-друге, досвіду країн першої хвилі євроінтеграційного процесу; по-третє, врахування реалій економічного, соціального і політичного розвитку України. Загальною

основою для активізації євроінтеграційної політики України повинно стати посилення регулятивної ролі держави у транснаціоналізації фінансової діяльності, формування інституціональних умов для розвитку інтеграції саме у фінансовій сфері. Це дозволить розширити фінансові можливості національного бізнесу і визначити перспективи фінансово-технологічної євроінтеграції України. Розв'язання саме цих проблем здатне сприяти активізації фінансових механізмів взаємодії суб'єктів господарювання в умовах інституціональних перетворень, пов'язаних із євроінтеграційним рухом економіки України. Від логіки теоретичних аргументів можуть залежати характер і швидкість інтеграції, що особливо важливо для України, де не існує одностайності у цих питаннях.

Важливо також уточнити, що в контексті даного дослідження інтеграція розглядається в аспекті забезпечення нової якості виробничо-господарської, торгової та фінансової взаємозалежності, тобто нових функціональних зв'язків, до яких виявляються залученими країни-члени об'єднання. "Факти свідчать про те, – пише американський дослідник А. Тейлор, – що країни із мало-розвинутими інститутами мало виграють від фінансової відкритості. Але ті з них, які активно запроваджують серйозні реформи, наближаються до межі, якій наслідують добрі результати" [1].

Фінансовій глобалізації і відокремленню фінансів сприяло виникнення євродоларів та євrorинків в 60-і рр. ХХ ст., становлення офшорних фінансових центрів (Люксембург, Гонконг, Панама тощо), діяльність яких звільнена від валютного контролю та від сплати податків на одержані відсотки. Пізніше широко кидкоподібно розгорнулася лібералізація національних фінансових ринків, за допомогою якої владні структури країн прагнули підвищити свою конкурентоспроможність, і яка мала наслідком нарощування потужного спекулятивного капіталу, який майже не піддається регулюванню і мігрує в транснаціональному просторі. Внаслідок дії вищезазначених тенденцій та розвитку новітніх технологій фінансові ринки перестали виконувати тільки функцію обслуговування реального сектору економіки і набули самостійного значення. Сучасні електронні технології створили величезні інформаційні і комунікаційні потоки, дозволили перевести розрахунки в режим реального часу, що створило можливість укладання угод між партнерами з різних країн світу буквально за декілька хвилин і проведення розрахунку протягом одного календарного дня. Фінансовий капітал посів місце, на думку деяких дослідників, системоутворюючого базису в новому структурному рівні економіки – системі різних функціональних капіталів (грошового, фінансового, виробничого, комерційного) – об'єднаних на основі примату фінансового капіталу [2, с. 148].

Вплив інтеграції на продуктивність є неоднаковою для різних сегментів фінансового сектору. На думку фахівців, ліквідація торгових бар'єрів (як і інших витрат, що мають відношення до процесу розподілу/перерозподілу/споживання продукції і які у зв'язку із цим є екстернальними по відношенню власне до фінансової сфери) може впливати на продуктивність фінансового капіталу. В деяких випадках науковці розглядають міждержавну конверсію систем фінансового регулювання як необхідну умову, а в інших випадках – як наслідок ринкової інтеграції, але завжди обов'язково як найважливіший елемент фінансової інтеграції¹.

Протягом останніх декількох десятиліть характер взаємозв'язків між фінансовою інтеграцією і гармоніза-

цією регулюючих функцій суттєво змінився внаслідок кидкоподібного прискорення темпів фінансової глобалізації. В свою чергу це зростання є наслідком експансії фінансових посередників і прямої пропозиції фінансових послуг іноземним клієнтам, як це мало місце, наприклад, у випадку допуску цінних паперів одних країн до торгівлі на фондових біржах інших країн. Деякі дослідники стверджують, що зростання обсягів міжнародних фінансових послуг і продуктів само по собі мало помітний дисциплінуючий ефект за рахунок різкого посилення жорсткості конкуренції; проте інтеграція фінансових послуг і продуктів та інтеграція фінансових регулюючих структур – це два різних аспекти процесу глобалізації фінансів. У зв'язку із цим в контексті проблеми розробки національної економічної політики і перспектив міжнародних фінансових відносин постає питання щодо того, яким чином країни повинні рухатись в напрямку гармонізації регулюючих функцій у фінансовій сфері. Зокрема, надзвичайно гостро стоїть питання, яким чином кожна конкретна країна має розв'язати суперечність між інтересами власної економічної політики і своїми глобальними економічними інтересами.

Якщо для минулого періоду економічної інтеграції характерною була послідовність "торгівля → фінанси", то в сучасних умовах вона втрачає своє значення. В 1960-і та 1970-і рр. економічна інтеграція між країнами відбувалась за порівняно стандартною формулою, в межах якої першою йшла торгова лібералізація, яка виступала як необхідна умова наступної інтеграції виробничих секторів. Фінансова інтеграція була, швидше, наслідком розширення надання фінансових послуг, пов'язаних із торгівлею товарами, аніж самостійним феноменом. Міжнародне фінансове обслуговування традиційно вважалося допоміжною функцією, що у свою чергу, випливало із більш широких уявлень про те, що успішна комерційна інтеграція – перша і найважливіша мета зовнішньоекономічної політики, в той час як фінансова інтеграція відіграє в основному допоміжну роль². Цим шляхом ішов розвиток європейської інтеграції, яка еволюціонувала від обмеженої кількості інтегрованих товарних ринків (вугілля та сталі) до повністю інтегрованих товарних, а потім і фінансових ринків. Проте нинішня глобалізація міжнародних фінансових ринків практично зводить нанівець послідовність інтеграційних процесів, які виражаються формулою "торгівля → фінанси". Фінансова інтеграція відбувається незалежно від рівня економічної інтеграції, і хоча наявні дані емпіричного плану, як і раніше, підтверджують уявлення про те, що торгова лібералізація є суттєвим чинником для максимально можливого використання наслідків лібералізації капітальних рахунків, представляється, що в реальному житті колишня формула "торгівля → фінанси" все більшою мірою замінюється на обернений взаємозв'язок, який виражається формулою "фінанси → торгівля".

Однією із форм прояву цієї нової форми інтеграційних процесів є значне поширення і прийняття практично застосовуваних фінансових правил і стандартів передової практики серед економік з різними рівнями розвитку і відкритості. В межах цього процесу фінанси замість другорядної ролі, яка раніше їм відводилась, вважаються головним інструментом економічної інтеграції, і тому гармонізація регулюючих норм розглядається як пріоритетне завдання, своєчасне розв'язання якої дозволить обмежити дестабілізуючі наслідки глобалізації.

¹ Гармонізація регулюючих функцій стала першим кроком на шляху створення єдиного ринку фінансових послуг Європейського Союзу.

² В більш широкому плані фінансова інтеграція викликала стурбованість, враховуючи додаткові обмеження, які накладаються підвищеною мобільністю капіталів на досягнення цілей монетарної політики, які не пов'язані з цілями забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу.

А вже продуктивність фінансового капіталу як фактора виробництва позитивно впливає на галузеву та географічну структуру інвестицій, а звідси – і на продуктивність інших факторів виробництва. Що уможливило посилення конкуренції на факторних ринках і зниження факторних цін. Тобто, створюються умови для подальшого зростання загальної продуктивності факторів виробництва, фінансового капіталу, розвитку фінансових ринків, а також економічного зростання взагалі. До позитивних наслідків інтеграції фахівці [3, с. 75] відносять також: 1) трансфер людського і інтелектуального капіталу – перекваліфікацію персоналу, передачу технологій управління (рутин) і систем кредитного контролю); 2) передачу репутації, коли дочірні банки починають працювати під брендами материнських компаній, що забезпечує довіру більшої частини клієнтів; 3) рекапіталізацію банківського сектора; 4) підтримання сальдо платіжного балансу; 5) відкриття доступу до фінансових ресурсів материнської компанії.

Проте позитивний вплив інтеграції на пропозицію не супроводжується адекватним розширенням попиту. Розвиток інтеграції вивільняє ресурси, які можуть бути ефективно використані економічною системою інтеграційного формування лише внаслідок подальшого розвитку інтеграційних процесів. Результатом розвитку інтеграції є розширення ринків збуту і факторних ринків, в тому числі і ринку фінансового капіталу. Наступний за ним процес перерозподілу факторів виробництва спричиняє вирівнювання факторних цін, і в кінцевому підсумку, рівнів економічного розвитку. Тому вступ до ЄС країн з нижчим рівнем розвитку позитивно впливає на хід інтеграції, оскільки створює умови для виникнення інерційних явищ.

Але для досягнення інерційного ефекту за рахунок збільшення продуктивності факторів виробництва і зміни його географічної структури в країнах-учасниках має спостерігатись економічне зростання, яке б сприяло концентрації цих факторів на економічних відносинах в межах інтеграційного формування з країнами членами та країнами-кандидатами, а не з іншими країнами. Більша привабливість відносин поза межами інтеграційного угруповання заважає достатній внутрішній концентрації факторів виробництва, яка спроможна надати імпульс економічному зростанню і подальшому розвитку інтеграції. Фахівці застерігають, що виникнення імпульсів для економічного зростання – не безумовний атрибут будь-яких інтеграційних процесів. Вони з'являються тільки після досягнення внутрішнім ринком інтеграційного угруповання привабливої сили, достатньої для концентрації факторів виробництва, в тому числі і фінансових, переважно на "проінтеграційному" напрямку. В цьому полягає основна причина відсутності інерції в інтеграційних процесах на пострадянському просторі. Крім місткості ринку, для виникнення імпульсів економічного зростання потрібна послідовна політика, основним пріоритетом якої є розвиток інтеграційних процесів, відчутні позитивні результати такої політики, планомірна пропаганда ідей в країнах-учасниках і країнах-кандидатах, тощо.

Господарська інтеграція і супроводжувача її лібералізація системи торгівлі товарами та послугами, руху капіталу та працівників в ЄС стали гарантантами економічного, та деякою мірою і політичного розвитку європейських країн в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Приєднання до економічного комплексу інтеграційного об'єднання нових країн у 2004 р. та 2007 р. створило умови для конвергенції економіки країн Центральної та Східної Європи, з одного боку, та Західної Європи, з іншого. Основними наслідками вступу до ЄС для нових країн-членів стали зміни економічної політики, які пов'язані в

основному із, по-перше, передачею зовнішньоекономічної політики до компетенції Євросоюзу; по-друге, прийняттям орієнтирів, цільових настанов та низки обмежень, визначених Єврокомісією для внутрішньої економічної політики. Одним із найважливіших таких орієнтирів є зближення рівнів економічного розвитку країн ЄС, яке виражається в тому, що метою економічної політики країн ар'єгарду ЄС проголошується досягнення середньоевросоюзівського рівня ВВП з розрахунку на душу населення. При цьому якщо середній рівень означеного показника станом на 2004 рік прийняти за 100 одиниць, то значення цього показника нижче за 75 означає підставу для проведення політики сприяння економічному розвитку регіонів ЄС за рахунок відповідних євросоюзівських фондів. У таблиці 1 наведена інформація щодо середньодушових рівнів ВВП у нових країнах ЄС в 2004 р. та прогноз за 2013 р. Як видно із таблиці, тільки у Словенії рівень ВВП з розрахунку на душу населення перевищує рівень, встановлений для проведення політики сприяння. Для порівняння – у ФРН значення цього показника в 2004 р. було 117.

Таблиця 1. Рівні ВВП з розрахунку на душу населення в деяких нових країнах-членах ЄС*

Країни ЄС	2004 р.	2013 р.
ЄС в цілому	100	100
Словенія	84	97
Чехія	71	82
Угорщина	62	72
Словаччина	61	71
Естонія	53	62
Литва	47	55
Польща	47	54
Латвія	41	48

* [4]

Досвід попередніх етапів включення окремих країн до інтеграційного об'єднання з вищим рівнем цін та продуктивності праці, що є характерним для ЄС, свідчить про можливість підвищення рівня цін у країнах Центральної та Східної Європи найближчим часом і поступового зростання продуктивності праці та зменшення безробіття в середньостроковій перспективі. Це – найбільш вірогідний сценарій економічного розвитку як для нових членів ЄС з Центральної та Східної Європи, так і для майбутніх, і який потребує врахування в контексті євроінтеграційних намірів України (табл. 2).

Економічні наслідки розширення ЄС можливо спробувати оцінити, спираючись на наведені в таблиці 3 дані експертів МВФ щодо реальних та прогнозних змін ВВП, роздрібних цін та стану платіжного балансу країн, які приєдналися до ЄС в 2004 р. [5]

За показниками граф таблиці, економіка нових євросоюзівських країн розвивається стабільно, хоча експерти оцінюють перспективи дещо нижчими величинами, порівняно із показниками 2004 року. Інфляційне зростання цін в регіоні оцінюється як стримане і воно пов'язується із переглядом податків після приєднання до Євросоюзу. Розширення обсягів кредитування та серйозна незбалансованість платіжних балансів за поточними операціями також вважається чинниками розвитку інфляційних процесів.

Одержання повноправного членства в ЄС у травні 2004 р. означало також розповсюдження на нових членів законодавчих норм Євросоюзу. В таких умовах премія за ризик для інвесторів помітно зменшується. Адаптування до митного союзу супроводжується зниженням витрат на ведення бізнесу, а доступ до струк-

турних фондів ЄС (призначені для розвитку базової інфраструктури, людських ресурсів, підвищення конкуренто-спроможності, сприяння розвитку в сільській місцевості, підвищення ефективності захисту оточуючого середовища) сприяє покращенню підприємницького

клімату. Приєднання ж до Європейського валютного союзу, передбаченого наприкінці 2010 р. стимулюватиме зниження банківських процентних ставок, що сприятиме покращенню фінансових умов в цих країнах.

Таблиця 2. Деякі характеристики нових членів ЄС

Країни ЄС	Населення, млн осіб	ВВП, млрд євро (2002)	Безробіття (січень 2004), %	Вартість робочої сили за годину (2000), євро
ЄС-15	380,6	9169	8,0	22,21
ЄС-25	454,9	9613	9,0	19,09
Кіпр	0,7	11	4,7	10,74
Латвія	2,3	9	10,5	2,42
Литва	3,4	15	11,7	2,71
Угорщина	10,1	69	5,9	3,83
Мальта	0,4	4	8,8	–
Польща	38,2	202	19,1	4,48
Словаччина	5,4	26	16,6	3,06
Словенія	2,0	23	6,4	8,98
Чехія	10,2	78	8,0	3,9
Естонія	1,3	7	9,5	3,03

Таблиця 3. Деякі економічні показники нових членів ЄС

Країна	Зміни ВВП, %			Зростання роздрібних цін, %			Стан поточного платіжного балансу, % ВВП		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Латвія	8,5	7,8	6,8	6,3	6,3	5,1	-12,3	-10,5	-9,4
Литва	6,7	6,8	6,5	1,2	2,7	2,5	-7,1	-8,1	-7,9
Естонія	7,8	7,0	6,0	3,0	3,9	2,8	-12,7	-10,9	-9,9
Угорщина	4,2	3,4	3,6	6,8	4,0	3,6	-8,8	-8,5	-8,0
Польща	5,4	3,0	4,0	3,5	2,2	2,5	-1,5	-1,0	-2,5
Словаччина	5,5	5,0	5,4	7,5	2,7	2,7	-3,5	-6,3	-6,4
Словенія	4,6	3,9	4,0	3,6	2,6	2,5	-0,9	-1,6	-0,8
Чехія	4,1	4,1	3,9	2,8	2,0	2,5	-5,2	-3,5	-3,2
Кіпр	3,7	3,8	4,0	2,3	2,5	2,5	-5,8	-4,0	-3,2
Мальта	1,0	1,5	1,8	2,7	2,4	1,9	-10,4	-10,5	-8,6

Інтеграція у фінансовий простір ЄС розширює можливості для підвищення макроекономічної ефективності національної сфери фінансового посередництва нових членів ЄС. Так, обсяг кредитів стосовно ВВП у зоні євро становить 137 %, у Литві 18 %, Польщі 35 %, Чехії – 44 %, Угорщині 54 %; капіталізація фондового ринку – відповідно, 82 %, 21 %, 35 %, 65 %, 40 %; банківські депозити – відповідно, 260 %, 30 %, 50 %, 90 %, 60 %; кредити приватному сектору – відповідно, 107 %, 13 %, 28 %, 33 %, 35 %. Фахівці зазначають, що така відмінність у масштабах фінансового сектора зазнаватиме поступового згладжування у процесі фінансової інтеграції [6].

Таким чином, результати дослідження показують, що незважаючи на нелінійність результатів, інтеграція країн Східної та Центральної Європи до Євросоюзу в цілому дає позитивні наслідки. Це може вважатись аргументом на користь доцільності проголошення євроінтеграційного вектору пріоритетним в Україні. Проте чітке європейське позиціонування України – не кінцевий, а початковий пункт подальшого руху. За таких умов важливого значення набуває регулятивна роль держави як найбільш потужного економічного і політичного інституту. Головні зусилля держави повинні бути спрямовані на формування реальних переваг у міжнародній конкуренції на світових та регіональних ринках.

Крім того, слід враховувати, що на відміну від моделі північноамериканської інтеграції європейська модель відбувається переважно на державному рівні, а не на рівні взаємодії окремих суб'єктів господарювання. Використання у європейській моделі інтеграції міждержавних угод сприяє, на думку дослідників, розповсюджен-

ню бюрократії з її нахилами до перерозподільчих процесів. Проведення в самому Євросоюзі внутрішніх інституціональних реформ потребуватиме в майбутньому внесення важливих змін до чинних документів, які визначають стратегію євроінтеграції, фінансові механізми взаємодії України і ЄС.

Проблема інтеграції України у світовий економічний простір полягає у розв'язанні завдань геополітичного змісту і передусім досягнення рівноправного партнерства, міцних позицій у фінансовій сфері, яка в сучасних умовах є основою забезпечення економічної модернізації. Тож інтеграційна політика повинна мати на меті формування такої системи взаємовідносин між Україною та ЄС, яка б включала інтеграцію фінансової політики, дозволяла б розповсюдити в Україні європейські правила і стандарти ведення бізнесу, здійснити широкомасштабне підключення до каналів та джерел фінансових ресурсів, залучення іноземних інвестицій, забезпечувала б геополітичні переваги відповідно до реалій сучасного розвитку України.

Під інтеграцією фінансової політики ми розуміємо нормотворчу діяльність на національному та міжнародному рівні стосовно режимів щодо фінансових ресурсів та фінансових інститутів. Відомі наступні форми інтеграції фінансової політики:

- ✓ міжурядова координація;
- ✓ гармонізація фінансових стандартів різних країн;
- ✓ взаємне визнання стандартів урядами країн [7, 200].

Інтеграція фінансової політики включає цільові заходи урядів, які виходять за межі національного режиму і спрямовані на обмеження впливу регулятивних режимів, що сприяють сегментації фінансового ринку, шляхом

координації, гармонізації або взаємного визнання національної фінансової політики та наглядових механізмів. Інтеграція фінансової політики спроможна давати країнам вигоду у вигляді зменшення операційних витрат. Що попереджає зайві витрати коштів, зменшує бар'єри на шляху доступу до ринків, інтегрує сегментовані національні ринки аналогічних фінансових послуг. Сприяючи розвитку конкуренції шляхом зниження операційних витрат і полегшуючи доступ до ринків, інтеграція фінансової політики спроможна також сприяти економічному зростанню та підвищенню добробуту, "інтерналізуючи" екстерналиї, тобто, розв'язуючи проблему впливу заходів, які здійснюються в одній країні, на іншу країну іншими засобами, аніж використання цінового механізму.

Проведене дослідження дозволило визначити принципи інтеграції фінансової політики. До них можна віднести:

- ✓ принцип системності;
- ✓ послідовності етапів інтеграції;
- ✓ пріоритетності міжнародних домовленостей;
- ✓ субсидіарності.

Визнання необхідності розробки євроінтеграційної політики, формування механізмів її реалізації вимагає також чіткого визначення фінансових факторів міжнародної взаємодії України з країнами ЄС. У фаховій літературі до таких факторів відносять міжнародний рух капіталів у формі прямих та портфельних іноземних інвестицій, банківських кредитів, позичкового капіталу; збільшення присутності іноземних банків в Україні, необхідність імплементації норм фінансового законодавства, чинних в ЄС, та європейських норм бюджетного процесу та ведення фінансового бізнесу у вітчизняну практику. У більшості публікацій залучення України до механізму інтеграційних зв'язків з ЄС справедливо пов'язують з державною фінансовою політикою. Остання включає визначення органами державної влади цілей фінансової стратегії і системи заходів, які сприяють суб'єктам господарювання в інтенсифікації економічної взаємодії [8, с. 67; 9, с. 8]. В стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004–2015 рр. "Шляхом європейської інтеграції" підкреслюється, що важливим завданням реформування вітчизняної фінансової системи повинно стати її наближення до критеріїв та вимог Євросоюзу, поетапна інтеграція до світового фінансового простору, посилення конкурентоспроможності українського фінансового сектору. Стратегічна лінія полягає при цьому, з одного боку, в максимальному використанні можливостей іноземного капіталу для посилення інвестиційного потенціалу української економіки, а з іншого – в коректному обмеженні цього процесу [10, с. 96–97]. Зважаючи на орієнтацію зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу України на інтеграцію в ЄС у середньостроковій перспективі, зосередження уваги на питаннях визначення цілей стратегії фінансової модернізації відповідно до вимог ЄС та поглиблення аналізу факторів удосконалення вже розробленої політики економічної співпраці України з країнами Євросоюзу набуває для неї вирішального значення.

Зазначимо, що в загальному розумінні поняття "фактор" означає рушійну силу, причину будь-якого процесу або явища, суттєву обставину в процесі чи явищі. На нашу думку, до таких рушійних сил модернізації фінансової сфери слід віднести:

✓ реструктуризацію фінансового сектору України на основі його інноваційного оновлення відповідно до реалізації стратегічного курсу нашої держави на поступову повномасштабну інтеграцію в європейський економічний і валютно-фінансовий простір, що дозволить вітчизняному фінансовому ринку стати частиною консолідованого фінансового ринку країн-членів ЄС, під-

вищити ефективність ринку роздрібною торгівлю фінансовими послугами та розширить можливості здійснення фінансових операцій за межами України, а відтак – стане одним із чинників забезпечення динамічного розвитку вітчизняної економіки;

✓ міжнародне кредитування та інвестування як спільних проєктів, так і тих, що здійснюються вітчизняними розробниками за рахунок зарубіжних фінансових інституцій, в першу чергу, ЄС;

✓ формування системи інституціонально-функціональних пріоритетів інтеграції України у Євросоюз та гармонізація регулюючих функцій у фінансовій сфері, конвергенція їх структури, змісту діяльності і інструментів у сфері фінансової взаємодії – правової, інформаційно-технологічної, організаційно-управлінської та матеріально-технічної нормативної бази. Адаже, як зазначають Д. Бренан і Д. Б'юкенен, взаємодія одних і тих самих людей з однаковими здібностями і мотиваціями у різних системах правил призводить до абсолютно різних сукупних результатів, які мають абсолютно різні наслідки для добробуту держави та її суб'єктів [11, с. 22]. А застосування критерію Парето по відношенню до правил та інституціонально-функціональних параметрів, в межах яких діють господарюючі суб'єкти, дає підстави для висунення наступної гіпотези – якщо припустити неоптимальність чинних в країні правил, то мають існувати реформи, результати яких будуть мати загальну корисність;

✓ становлення євроінтеграційної державної фінансової політики, яка б сприяла вибору ефективних форм та методів фінансового співробітництва з країнами ЄС, зокрема банківських, кредитних, бюджетних, податкових, на двосторонній чи багатосторонній основі, механізмів їх спільного використання для забезпечення економічного зростання.

Таке виокремлення факторів розвитку фінансової сфери України обумовлено необхідністю ефективного розв'язання завдань оптимізації євроінтеграційної політики України із стратегічними завданнями забезпечення економічного зростання. Кожен із наведених факторів може бути розглянутий як відносно самостійний, якому притаманний власний зміст, форми реалізації, умови, що визначають силу його впливу на дію інших факторів. Водночас наведені фактори взаємопов'язані і представлені єдиною цілісною системою, елементи якої взаємобумовлюють і доповнюють один одного.

1. Taylor A. Global Finance: Past and Present / A. Taylor // Finance & Development, 2004, March. 2. Спицын А. Т. Стратегические приоритеты модернизации национальной экономики России / Анатолий Тихонович Спицын. – М.: Экономика, 2004. – 556 с. – (Научное издание). 3. Зимовець В. Тенденції і наслідки експансії західного фінансового капіталу у Східній Європі / В. Зимовець // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 74–83. 4. Ревякин Е.В. Об основных направлениях экономической политики новых стран-членов ЕС // БИКИ. – 2004. – № 81. – С. 1. 5. Перспективы развития экономики новых стран-членов ЕС и стран-кандидатов // БИКИ. – 2005. – № 117. – С. 1, 4, 5. 6. Козюк В. Інтеграційний вибір постсоціалістичних країн у сфері монетарної політики: теоретичні проблеми / В. Козюк // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 73–82. 7. Шифф Морис. Региональная интеграция и развитие / Морис Шифф и Л. Алан Уинтерс; [пер. с англ.]; Всемирный банк. – М.: Весь мир, 2005. – 376 с. 8. Сизоненко В. О. Формування і розвиток національної системи підприємництва: теоретико-методологічні аспекти і механізми їх реалізації. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. 9. Денисюк В. Провідна та організаційна роль влади в інноваційному розвитку / В. Денисюк // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 9. – С. 7–12. 10. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) "Шляхом європейської інтеграції" / [Гальчинський А.С., Геєць В.М., Бабенко С. Г. та ін.]. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с. – (Офіційне видання). 11. Бреннан Д. Причина правил. Конституційна політична економія / Джеффри Бреннан, Джеймс Б'юкенен; [пер. с англ. под ред. А.П. Заостровцева] – СПб.: Економічна школа, 2005. – 269 с. – (Етична економія: дослідження по етиці, культурі і філософії господарства; вып. 9).

Надійшла до редколегії 18.09.2009

Т. Коляда, канд. екон. наук, доц.,
Ю. Прозоров, наук. співроб. Інституту економіки та прогнозування НАН України

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОТИРІЧЧЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТРУКТУРНІ ДЕФОРМАЦІЇ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Стаття присвячена розкриттю протиріччя в інституціональному забезпеченні фінансової системи України та визначенню їх впливу на структурні деформації ринку фінансових послуг в умовах світової економічної кризи. Запропоновані підходи щодо удосконалення державного нагляду за банківськими та небанківськими фінансовими установами.

The article deals with revealing contradictions in the institutional provision of the Ukrainian financial system and determining their influence on structural deformations of the financial services market in the conditions of the world economic crisis. Approaches to improving state supervision over banking and non-banking financial institutions have been proposed.

Ефективність фінансової політики держави та організації фінансових відносин безпосередньо залежить від оптимальної побудови та дієвості фінансової системи. При цьому частина вітчизняних вчених розглядає фінансову систему у двох аспектах: за внутрішньою побудовою та організаційною структурою. Зокрема, проф. В. Опарін стверджує, що фінансова система має розглядатися у двох зрізах – за внутрішнім (змістовним) наповненням та за організаційним (інституціональним) забезпеченням [1, С.88].

При вивченні внутрішньої (змістовної) сутності фінансової системи у вітчизняній фінансовій науці основний акцент робиться на дослідженні сукупності взаємопов'язаних фінансових відносин, які відображають специфічні форми та методи розподілу й перерозподілу ВВП. Фінансова система за організаційно-інституційною структурою розглядається як сукупність фінансових органів та інституцій, які здійснюють управління грошовими потоками та фондами грошових коштів держави. При цьому до системи органів управління фінансами відносять: Міністерство фінансів, Державну податкову адміністрацію, Контрольно-ревізійну службу, Державне казначейство, Рахункову палату, Аудиторську палату, Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг, Пенсійний фонд, Фонди соціального страхування. Щодо фінансових інститутів, задіяних у розподільних процесах, то вони включають: Національний банк України, банківські та небанківські фінансові установи, фондові і валютні біржі, страхові компанії, інвестиційні фонди, фінансові посередники на ринку цінних паперів. У наведеній структуризації, НБУ віднесено до фінансових інститутів, а не до органів управління фінансами. Однак відповідно до ст. 7 Закону України "Про Національний банк України" на НБУ крім основної функції – забезпечення стабільності грошової одиниці України, покладено, між іншим, функція банківського регулювання та нагляду [2]. Таким чином, НБУ одночасно виступає як об'єктом, так і суб'єктом фінансових відносин. Таке двозначне становище НБУ породжує певні інституційні протиріччя у фінансовій системі, які особливо загострюються у періоди економічних криз.

Зазначена структуризація фінансової системи не є сталою та чітко визначеною. Фінансова система постійно еволюціонує, як історичним шляхом, так і шляхом реакції на цикли економічного розвитку. Так, залежно від зміни пріоритетності функцій фінансової системи змінюється склад її інститутів. При цьому форми фінансових інститутів іманентно-логічно впливають з їхніх функцій, як експліцитних, що закріплені формальними нормативно-правовими та законодавчими актами, так й імпліцитних, що відображають неписані норми та правила взаємодії. Так звані ринкові та регуляційні "кращі практики" часом носять неформальний характер, але необхідні для належного закріплення досвіду реакції

фінансової системи на зовнішні та внутрішні шоки. Крім того, національні фінансові системи окремих країн мають свої характерні особливості. А також інновації у фінансовій сфері та конкуренція між окремими інститутами сприяють підвищенню ефективності функціонування фінансової системи [3, С.65]. Тому необхідність подальшого удосконалення внутрішньої побудови, організаційної та інституційної структури фінансової системи, особливо банківської, набуває особливого значення та актуальності.

Дослідженням даної проблеми на сучасному етапі займається ряд українських вчених, серед них В.Д. Базилевич, В.М. Геєць, А.А.Гриценко, М.І. Крупка, В.В. Корнєєв, І.О. Лютий, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, В.М. Опарін, М.І. Савлук, С.І. Юрій та інші. Однак поза увагою дослідження залишилися нові тенденції розвитку фінансової системи та її організаційно-інституційної структури, зокрема, в умовах світової економічної кризи.

Крім того, існує структуризація фінансової системи за рівнями економічної системи, яка поділяє її на три сфери: державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси та четвертої сфери – сфери забезпечення, якою виступає фінансовий ринок, в потребує перегляду в зв'язку з трансформацією та конвергенцією цих сфер в процесі подальшої фінансомізації економіки і розвитку принципово нових фінансових інструментів у умовах глобалізації. Оскільки саме фінансова система за визначенням [7, С.530] "включає в себе сферу забезпечення – фінансовий ринок, на якому здійснюється торгівля фінансовими ресурсами, що характеризують матеріальну основу фінансових відносин".

Причини виникнення, глибина та масштаби охоплення кризою світових фінансових ринків дають підстави економістам та фінансовим аналітикам стверджувати, що людство зіткнулося не з звичайною циклічною, а зі структурною грошовою кризою. Особливістю якої є те, що породжена вона внутрішніми (ендогенними) протиріччями системи грошових відносин. При цьому, в основі нинішньої кризи лежать саме прогалини у нагляді за фінансовими установами та помилковий відхід держави від належного контролю за ринком фінансових послуг, що призвело до зростання неконтрольованих систематичних ризиків у фінансовій системі, які не були своєчасно визначені, та оцінені регуляторами відповідних фінансових ринків та усунені чи еліміновані, незважаючи на те, що RBS-нагляд на основі ризику, так звані підхід Risk Based Supervision (на базі Базель II для банківської системи чи Солвенсі II у страховому секторі) на провідних фінансових ринках США, ЄС, Японії та Австралії впроваджується не один десяток років.

Відсутність належного державного контролю за формуванням банківських активів та відсутність захисту національного банківського ринку від масованого приходу більш потужного іноземного банківського капіталу, призвело до надмірного зростання співвідношення зо-